

AEGIDII
COLVMNAE ROMANI
EREMITARVM D. AVGVSTINI
SACRAE THEOLOGIAE DOCTORIS
FVNDAMENTARI
ARCHIEPISCOPI BITVRICENSIS
S. R. E. CARDINALIS

In Secundum Librum Sententiarum Quæstiones,
Nunc denuò excusæ

Industria R. P. F. ANGELI ROCCHENSIS Augustiniani profess.
Conuentus Camerini S. Theologiæ Doctoris,

Et eiusdem incredibili labore ab infinitis mendis vindicatæ:
Multis item rebus, quæ olim desiderabantur,
in suum locum repositis,

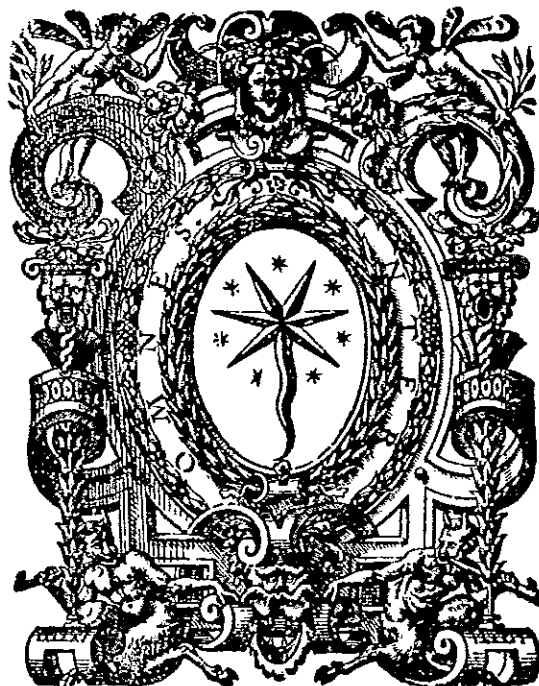
*Summis, Citationibus, Notationibus, Scholijs, Conclusionibus, Resolutionibus,
Quincuplici Indice, Auctoris vita, & librorum Catalogo illustrata.*

Additis præterea præcipuis Philosophorum erroribus ab eodem Aegidio collectis,
& in operis calce nunc primum positis.

AD REVERENDISS. P. M. THADDAEVM PERVSINVM,
eiusdem ordinis Generalem Vigilantissimum.

P A R S

P R I M A.

Venetijs, Apud Franciscum Zilettum.

M D LXXXI.

REVERENDISSIMO

P. M. THADDAEO PERVSINO

VNIVERSÆ AVGVSTINIANÆ FAMILIÆ

Pastori vigilantissimo.

VÆ olim, *Reverendiss. P.* à veteribus illis doctissimis, ac sapientissimis viris, magno labore, magnisq; vigilijs sunt elucubrata, vel iniuria tēporis, aut hominum incuria prorsus interierunt, vel, quæ in hanc diem servantur, obscuris Librariorum oscitantium notis, artis imprimendi imperitia, vel Correctorum, seu potius Corruptorum, aut quocasu nescio alio ita deprauata, ita mutila, ita lacera, ita hiantia, maleq; concinnata leguntur, vt sæpissimè vix, aut ne vix quidem intelligi possint. Addo etiam, quòd tantum abest, vt per multa sic decurtata, atque corrupta, & in alium sensum prauè detorta Auctorum veram, ac genuinam sententiam redoleant; vt nihil illi magis contrarium, nihilve ab ea magis alienum videatur. Hoc planè incommodum Ægidij Doctōris nostri fundatissimi in Secundum Sententiarum Librum opus luculentissimum, omniq; doctrina refertissimum omni ex parte tulit. Iacuit enim in tenebris, post primam editionem, annos ferè centum, innumerabilibus, & (vt sic dixerim) infinitis mendis ita obuolutum, & conspurcatum; quin verbis ipsis, ac periodis (ò indignum facinus) ita truculenter obtruncatum, vt nihil supra. Nulla enim huius libri vix semel in lucem editi ferè columna erat, in qua versus aliquot, quos appellant lineas, & nonnunquam circiter viginti, non desiderarentur, vt in exemplari à me emendato, quod, vsq; dum viam asseruabo, videre licet. Quare, cum res ita sese habeat, multis efflagitantibus, immo vniuersa Augustiniana Repu-

blica Doctoris nostri laudem typis restituendam expectante ; nonnulli hortatibus frequentibus à me contenderunt , vt hanc rem præstarem , cum Venetijs commorer , vbi imprimendi ars floret , ac huiusce rei faciendæ copia datur maxima . Et , quoniam is ego sum , qui , quò me cohortatio ducit à ratione profecta , eo libenter sequor ; animum induxi meum , vt id , quod efflagitarunt , efficerem . Nam , cum ex omnibus rebus humanis nihil sit litteris , doctrinâq; præstantius ; bene mereri de litteris , & de Theologia præsertim , præclarum in primis , atque egregium semper duxi , etiam si vtilitas humana consequatur nulla , vt mihi hac in re accidere certo scio : nisi fructus existimetur maximus , quem re vera ex tua gratia , Reuerendissime Pater , mihi oriri intelligo : quiquè ex posteritatis memoria nasci solet . Noui præterea caput illud Religionis nostræ esse primum , nemini obesse , prodesse omnibus , cum solum nobis ipsis nati non simus : sed ortus nostri (vt diuinus aiebat Plato) partem Patria , partem Amici , partemq; Parentes sibi vindicent , quorum in numero Familiam Augustinianam mihi esse non ignoro . Hæc itaque , Reuerendissime Pater , mihi sedulò cogitanti ecce tua voluntas , quæ maximæ legis vim habet , sese offert , quam litteris explicasti , cum diceres , me nō modicā esse gratiam apud te initurum , si Doctoris nostri iacentem , & penè afflictam laudem typis subleuandam curarem . Quæ me vox cohortata est , meque cohortatum excitauit , excitatumq; impulit , vt id facerē , quod me libentissimè fecisse vides . Hanc igitur amplissimam , difficillimamque prouinciam pro virili parte suscepi , non gloria illectus , nec spe commodorum compulsus ; sed vt tuæ morem gererem voluntati : Amicis meis , Vniuersæq; Augustinianæ Familiæ gratam rem facerem . Et , quamuis in litteris me nihile esse sciam , tamen , vt aliquid essem , ad laboraui . Typis igitur (vt nunc loquimur) opus Ægidij nostri in Secundum Sententiarum de integro excudendum curauit , ex Virorum doctissimorum exemplarium collatione , exque manu scriptis à mendis diligenter expurgatum : incredibili verò , ac labore tanto , quantum verbis exprimere nunquam possem . Ea , quæ desiderabantur , plurima in sua loca sunt reposita : Confusis , vt illa ætas Typographorum ferebat , ordinem ; obscuris lumen ; dubijs certam notitiam reddidi : multaque , Calchographi incuria , eodem loco duplicata sustuli : Indicibus , Scholijs , Notationibus , Diuisionibus , Summis , Resolutionibus ,

tionibus, & Auctoritatum citationibus, quæ desiderabantur, in margine positis illustravi, multisque alijs studiosorum commodis consului. Hoc denique opus, quod ab summo, ac doctissimo Viro, Hieronymo Seripando, nostro olim Pastore, deinde in Illustrissimo Cardinalium Collegio collocato, & merito quidem; *Prora, Puppisque Theologorum* vocitabatur, sub Tui nominis inscriptione diuulavi. g Id quod præclarè factum adiudicavi. Doctorem enim Coctori; Generalem Generali; Amplissima dignitate decoratum decorando; Virum denique nunquam satis laudatum Tibi omni laude dignissimo dicaui. Quis enim Te artium maximarum cognitione, mentisque optimæ conscientia ornatum non norit? & sicut in illa neminem tibi antepone: ita in hac ne conferre quidem possum. Quis Tuam prudentiam, quis pietatem, quis iustitiam, quis facilitatem, quis Tuam tandem liberalitatem, Tequè de omnibus ad bene merendum, & ad litterarum amatores honestandos natura maximè propensum quis non fatebitur? Hæc enim in Te non vulgariter sita esse, ita compertum est, vt non, qui ea laudet, adulator, sed qui non laudet, maledicus existimetur. Quare ego hæc in Te splendidissimè posita tanti facio, tantumquæ admirari soleo, quantum res ipsa postulat: postulat autem, quantum cogitatione vix quisquam comprehendere, verbis quidem assequi nemo potest. Quas igitur laudes à me non assentatione expressas, sed tanquam tenui penicillo designatas simul cum singulari mea obseruantia accipere ne grauiere. Meas præterea lucubrationes, meque ipsum suscipito. quandoquidem ego me tibi, quidquid sum, & quantus quantus ego sum, totum addixi. Id exiguum, inquires: fateor: sed, si animum spectes, totque meos, tantosquè, incredibilesque labores paucis mensibus absolutos consideres, onusque perpendas grauissimum; grauissimum, & maximum fortasse dices. Vale Augustinianæ Familiæ ornamentum. Venetijs Nonis Maij. M D LXXXI.

Reuerendissimæ P. tuæ

Obsequentissimus, atque in perpetuum deuinctissimus

F. Angelus Rocch. Profefs. conuentus Camerini.

ANGELVS CAMERS A ROCCHA,
CALCE HAC ROMANE SVRGAS.

*In Reuerendi P. Angeli Camertis à Roccha
anagramma Tetrastichon
Ad Aegidium Columnium Romanum.*

*Quo primo fundatus eras bitumine (tempus
Roferat) amoto, surgere destiteras:
CALCE coalescens HAC iam ROMANE re SVRGAS:
Tam stans sustineas, quàm stet & illa tenax.*

ANGELVS CAMERS A ROCA
CASSA REGARE COLVMNA.

*Dissidijs, multo CASSA ac errore, REGARE,
Angelica constans arte, COLVMNA, tibi.*

LODOVICUS DV BOIS Gall. Sen. I. C.
vtriusque anagrammatis, ac versuum author.

AD LECTOREM.

N T A N D E M aliquando opus tam diu desideratum, quod ab infinitis mendis expurgavi: ipsumque, antea tanquam chaos confusum, ob Typographorum imperitiam, nunc in ordinem distinctè redegi: innumerarum item sacrae Scripturae, D. P. Augustini, Aristotelis, & Averrois Auctoritatum Citationibus, Notationibus, Scholijs, rerum obscurarum solutionibus in margine scriptis: necnon Summis, Articulorum, aut Quaestionum Resolutionibus, ac Indicibus auxi, & illustravi. Loca insuper innumerabilia, quae desiderabantur, integra, ut potui, restitui. Quae quidem omnia in meo exemplari à me emendato, quod penes me asseruatur, videre licet. Quantum operae, studij, laborisque posuerim in hisce omnibus conficiendis, non sum nescius: quantum autem profecerim, iudicent alij. Praestiti enim quatuor fere mensibus, quod hercle triennium postulabat, & fortasse amplius. Idque ob nostra Comitia Generalia Bononiae proximè celebranda. Praeterea tribus mensibus hoc opus imprimendum curavi, quod unius anni spatium desiderabat. Quare, si quid minus rectè dixerim, aut fecerim, meam excusationem accipias velim. Homo enim sum: ac temporis angustia mira fuit. Scio nonnulla irrepsisse errata eorū culpa, qui dum simul litteras concinnant, & Compositoris nomen (ut aiunt) sortiti, è Typis plumbeis menda omnia à me in chartulis recognita, incuria, aut laborem subterfugendi causa, non sustulerunt: immo (quod peius est, meque vehementer intimis sensibus angit, & excruciat) inter typos plūbeos corrigēdos, integra corruerunt. Adde interea inscitiam, ac inertiam, pravamque conscientiam illorum, qui praesto praesunt, & Tiratores vulgo vocantur. Hi enim, dum imprimunt, extrahunt litteras, aut dictiones ipsas, quas aut nunquam reponunt, aut transversa, aut in alienum locum reponunt, cum ne unum quidem norint litterarum elementum. Ego vero non sum Lynceus, nec item Argus. Nam fieri non potest, ut homo, quicumque sit ille, omnia videat. Qui expertus est, fidus mihi potest esse testis. Si quis autem est, qui sibi plurimum tribuat, negotium experiatur licet, & mordere desinat. Coniectura enim prouideo fore multos, qui me ut hebetem, aut fortasse cecum reprehendant, quod nonnulla aut minus acutè, aut prorsus non viderim. Qui verò hanc artem norunt, nihil admirantur. At missa isthac faciamus. Hoc unum scias, humane Lector, ob durissimos labores, & ob multa incommoda, quae sum passus, decennij vitae curriculum mihi sublatum esse, ut ij, qui praesentes adfuerunt, sine ulla controuersia affirmāt. Cuius tamen facti me non pœnitet, modo alijs rem gratam fecerim. Si rem utilem effeci, Deo in primis gratiam habe: deinde R. P. M. Michaeli Angelo Patauino: & R. P. M. Aurelio Perusino qui me ad hanc prouinciam arduam suscipiendam excitarunt. Nam nō solum ij qui aliquid scripserunt, verum etiam qui alios vel cohortatione, vel pramio, ut scriberent, impulerūt, litteris opem tulisse censentur. Verum quia tantum laborem, quantum nemo unquam iudicabit, perpeti posse mihi non videbar, ab incepto forsan destitissem, nisi R. P. M. Aurelius Rocchenfis & M. Ambrosius in enetus argumentis non insulsis me ad id persequendum monuissent. Ille enim,

enim , cuius auctoritas magni ponderis est, me litteris cohortatus fuit, ut, quod incipi, omnium utilitate, & Augustiniani instituti ornamento perficerem. Hic vero coram, dum sollicitabar, & languebam, mihi animum frequentissimè auxit: decus, & commodum Augustinianæ Reip. mihi ante oculos proponendo. Qua denique in re R. P. M. Leonardus Venetus aliqua ex parte me ab quibusdam curis subleuauit. Præstiti tandem (Deo annuente) id, quod ita breuis intercapedo temporis non patitur: & quantum laboris susceperim, non ignoro. Tibi tamen, si consequar, ut nostra diligentia probetur: Quod contingere rarè solet; meos sanè labores non exiguo compensatos esse fructu existimabo. Vale.

A V C T O R I S V I T A EX V A R I I S S C R I P T O R I B V S

A R . P . M . A N G E L O R O C C H E N S I
C O L L E C T A .

E G I D I V S Columnius, ciuis Romanus, Ordinis Eremitarum D. Augustini, iam inde ab infantia optimis moribus imbutus, & vsque ab adolescentia liberalibus artibus eruditus, miro ingenij acumine, tenacissimæq; memoriæ dono præditus, B. Thomæ Aquinatis Auditor, ac Discipulus fuit. Quare in vitæ sanctitate, diuinis scripturis, Philosophiaque Aristotelica adeò profecit, vt à Præceptore suo, viro tanto, suæque illustri familia, nulla ex parte degenerarit. Modestiam cum grauitate, animique demissionem cum Generis claritate ita perbellè coniunxit, vt nihil admirabilius. In alienis opinionibus confutandis, vt non rarò inter litteratos viros euenire solet, nihil eo temperatius, & moderatius. Id quod præsertim suis in scriptis re ipsa præstitit. Cum enim sui Præceptoris aliqua opinio non arridet, eam supra captum suum esse ait: & Doctorem ipsum suppresso nomine, virum magnum, aut præstantem appellat. Ingrati animi vitium, in quo nihil mali non inesse iudicabat, vehementer damnabat. Cuius rei argumentum non vulgare extitit, cum Defensorium illud pro Magistro suo lucubrauit. Iustitiam non in postremis habebat. Hinc illud Ciceronis de Amicitia dictum in suum propositum non inconcinne vertebat dicens: Qui iustitiam è vita tollunt, Solem ipsum è mundo tollere videntur. Quin ab ijs, qui regunt, incolumi dignitatis, aut officij nomine nullo vnquam pacto eam posse diuelli affirmabat. Cæteris virtutibus (vt vno verbo multa complectar) adeo claruit, & vitæ innocentiae ita effulsit, vt ab omnibus haberetur sanctus. Quare, cum quædam mulier graui morbo vexata (vt historiae perhibent) ad eum tanquam Pontificali gloria fulgentem accessisset, sui corporis valetudinem efflagitans, pristinam valetudinem recuperauit ad hæc B. Agidij verba: Vade bona mulier: & fiat tibi secundum fidem tuam. Nec mirum quidem, Omnia enim possibilia sunt credenti: Et gloriosus Deus in sanctis suis. Hac vitæ sanctitate omnibus gratus erat, & maxima auctoritate pollebat: & cū adhuc in iuuentute esset, innocentiae, & doctrinae specimen præ se ferebat. Hic Parisiorum Lutetiae, vbi lectionem super Sententias splendidissime gessit, Baccalaureatus gradum adeptus est, & primus in nostra Augustiniana familia Magistratus, seu Doctoratus insignia suscepit: & Parisiensem Academiā cū multos annos summo omnium applausu rexisset, M C C X C I I. Prior Generalis nostræ Reip. creatus, tertio post anno abdicauit. Philippo Pulchro Francorum

Francorum Regi mirum in modum gratus fuit iam inde à prima eius adolescentia, cuius iussu libros *De Regimine Principum* conscripsit: mandatoq; eius, cum Rex ipse Pulcher Lutetiam à Rhemensibus sacris regressus, cum sacræ Scholæ, Vniuersique Musæi oratione nouos excipi Reges solenne foret, luculentissimam habuit orationem, sententijs, doctrina, & verborum suauitate refertissimam, quam in Paulo Æmilio de Regum Francorum gestis videre licet. Nec est admiratione dignum, si stylo minus eleganti, aut verbis minus cultis in speculatiuis scientijs vsus fuerit. Consultò enim id fecit, quippe qui eleganter philosophari, aut res speculari diuinas, vt eloquentiæ Principi III. de Finibus placet, puerile esse, non ignorabat: & vt ille alter dicebat: Ornari res ipsa negat, contenta doceri. Adde, quòd Philosophus, aut Theologus intimos rerum sensus explicare non posset, si verborum lenocinijs, vocibusq; elegantioribus studeret, immo in ea ætate, & nostra etiam, in qua penè elingues sumus in Latina lingua, stylus ornatus, & à vulgari sermone admodum alienus à paucis intelligeretur, cum res ipsæ ex se ipsis difficiles sint intellectu. Latine nam igitur linguam, Rhetorumq; præcepta non mediocriter nouit, vt eius oratio insignis, commentariaq; in Rhetoricam indicant. Doctrina insuper ita excelluit, vt nomen Fundamentarij Doctoris non immerito sit adeptus. Fundamenta enim doctrinæ suæ iacuit semper irrefragabilia. In Quæstionibus soluendis fuit amplissimus, rerum exquisitor diligentissimus, & nihil ad Quæstionem propositam intentatum, aut minus declaratum reliquit. In dicendo, & in rebus enucleandis ita clarus, vt omnis humanæ, & diuinæ sapientiæ ex omnibus Doctoribus scholasticis solus arcana dilucidasse videatur. Et, quod mirum est, in tanta Scriptorum (vt sic dixerim) congerie, ob irrefragabilia fundamenta, ac tenacissimæ memoriæ donum stupendum in nullo vnquam sibi ipsi est aduersatus, nihilque reprehensione, aut retractatione dignum pronunciauit. Hunc multi illustres Viri, & docti secuti sunt, & præsertim Magister Iacobus Viterbiensis eiusdem instituti, & Archiepiscopus Neapolitanus. Cum denique Lutetiæ Parisiorum, & in alijs Galliæ partibus suum studium consumpsisset, ob singularem vitæ sanctitatem, ac doctrinam gratus omnibus semper fuit. Principibus, & Pontificibus carissimus fuit. Quare à Bonifacio VIII. Pont. Max. (conciliante litteratura, & vitæ integritate) Archiepiscopus Bituricensis Ecclesiæ, & Aquitaniæ Primas consecratus est: Cardinalium quoque sanctæ Romanæ Ecclesiæ cœtui fuit adscriptus; sed, morte præuentus, minimè diuulgatus. Cum autem naturæ iam concedere, animamq; Creatori suo, à quo abfuit nunquam, reddere sibi debere videretur, Capellam suam, vt vulgò aiunt, hoc est, ornamenta ad cultum diuinum spectantia, Conuentui nostro Romæ in Sacello S. Tryphonis, vt sibi licebat, reliquit: Quædam verò alia Conuentui nostro Biturigum: Libros autem, suumque corpus Conuentui nostro Parisiensi legauit, non immemor huius loci, à quo tot, tantisq; beneficijs fuerat exornatus. Cuius rei fidem facit versiculus ille, quem cum sermonem ad Vniuersitatem haberet,

ret, protulit inquit: *Est qui me nutrit, & qui nutritur*, alumnus: declarans, quomodo ipse ab ea olim nutritus fuisset: & ipse doctrinae suae pabulo eandem nutriret. Libros quidem innumeros conscripsit, ediditque. Sed ad nos Cisapenninos hæc tantum scripta peruenerunt, quæ versa pagina indicabit. Hæc ex Abbate Ioanne Tritthemio, Paulo Æmilio: & ex nostris: Ambrosio Coriolano. M. Onuphrio Panuino, & M. Iordano.

Librorum Aegidij Romani Catalogus.

In Dialecticis.

In *Artem veterem* Comment.
 In *libros Priorum* Comment.
 In *libros Posteriorum* p̄clarissimus Comment.
 cuius gratia Rex Anglorum multa Ordini in tota Anglia loca construxit.
 In *libros Elenchorum* sophisticorū Cōmēt.
 De *Medio demonstrationis* Tractatus.

In Philosophia.

In *libros Physicorum* Comment.
 In *libros de Generatione & corrup.* Cōmēt.
 In *libros de Anima* Comment.
 In *Parua naturalia* Comment.
 In *librum de Causis* Comment.
 De *Formatione corporis humani* lib.
 De *Regimine Principum* egregium volumē
 ad Philippum Pulchrum christianissimum
 Regem Francorum, ybi omnem Philosophiam
 moralem complexus est.
 De *Gratiarum actione* ad Bonifacium. viij.
 Pont. Max.
 In *libros Rhetoricorum* Comment.
 In *libros Ethicorum, Politicorum, Oeconomicorum* Comment.
 De *differentia Ethicorum, Politicorum, & Rhetoricorum* Tractatus.
 In 12. *libros Metaphysicorū* egregia Cōmēt.
 In *eosdem libros Quaestiones* disputabiles.
 Theoremata de *esse & essentia*.
 De *erroribus Philosophorum* lib.
 De *Primo principio, seu de esse & essentia*
 Quæst.
 De *Intellectu possibili* lib.
 De *pluralitate formarum* lib.
 Seu de *gradibus formarum accidentalium, & in ordine ad Christi opera: Et de intentionibus in medio*.
 De *Materia Coeli* lib.
 De *Deceptione* tractatus.

In Theologia.

In *Hexameron* lib. 2.
 In *totum Canonem Bibliæ, & sufficientiam*

librorum, & excellentiam sacræ scripturae
 Tractatus.

In *librum Canticorum* Comment.
 In *Epistolam ad Romanos* Comment.
 In *Epistolas ad Corinthios* Comment.
 In *Epistolas canonicas* inceptus Comment.
 In *illud Canonicæ Ioannis: omne quod est in mundo, etc.* interpretatio.
 In *Psal.* Eructavit cor meum verbum bonum
 De *diuina Sapientia* tractatus digniss.
 In *Euangelium Ioannis* Tractatus. 2.
 Sermones ad *clerum & ad populum*.
 In *primum Sententiarum* volumen vnum.
 In *secundum Sententiarum* volumina. 2.
 In *Tertium sententiarum* volumen vnum.
 De *Corpore Christi* Theoremata.
 De *Charactere* tractatus.
 De *Paradiso, Purgatorio, & Inferno* lib.
 De *subiecto Theologiæ* Tractatus.
 De *Articulis fidei* lib.
 De *peccato originali* Tract.
 De *Arca Noë*.
 De *Prædestinatione & præscientia* lib.
 De *Diuina influentia in Beatos* Tract.
 De *Cognitionibus Angelorum* lib.
 De *Motu Angelorum* lib.
 De *Compositione Angelorum* lib.
 De *Mensura Angelorum* lib.
 De *Resurrectione* quaestiones disputata.
 Quodlibeta sex.
 Compendium *Theologiæ*.
 Contra *expositionem Petri Ioannis de Narbona super Apocalyp.* ex mandato Beatiss. Bonifacij. viij.
 In *Ius canonicum de Summa Trinitate & fide Catholica C. Firmiter, & C. Damnamus: & super decretalem cum Marthæ, de Celeb. missarum* expositio.
 Expositio *super orationem Dominicam: & super Salutationem Angelicam*.
 De *Renunciatione Papæ* Tract.
 De *Ecclesiastica potestate* lib. 3. in vno volum.
 Contra *Exemptos* lib.
 Contra *impugnantes S. Thomā Defensoriū*.
 Contra *hæreticos* librum, quem *Terrens suum* appellauit.

1

AEGIDII COLUMNAE
ROMANI
ORDINIS EREMITARVM
D. AVGVSTINI
SACRÆ THEOLOGIÆ DOCTORIS
FVNDAMENTARII
ARCHIEPISCOPI BITVRICENSIS
S. R. E. CARDINALIS
IN SECVNDVM LIBRV M SENTENTIARVM
Quæstionum
PARS PRIM A.

Prologus.

CONTRA-
DICTIO .
*Hic loco
videtur ad-
uersari do-
ctrina eius-
dē Doct. 10.
Met. q. 1. di-
cētis, Ex 1.
ente, oīum
mensura se-
cūdu cogni-
tō parati no-
bis oīum a-
liorū noti-
tiam. Sed cō-
tradictiōis
vmbra fuga-
tur. Hic. n.
loquitur de
cognitiōe
à posteriori,
& imperfe-
cta, ibi vero
à priori. Ex
Doctore, in
sta in fine
prol. & ar. 2.
Et vide aliā
sol. in calce
1. Set. Doct.
* Forma.
* Materia.
* Efficiens.
* Finis.

MAGNITVDINE*
enim speciei, & crea-
turæ cognoscibiliter
poterit Creator ho-
rum videri. Sap. 13.

In verbis ppositis,
designant quatuor,
secundum quæ pos-
sunt accipi quatuor
causæ Secūdi Sentē-

tiarum : cuius nunc expositionem intendimus,
Altissimo annuēte. * Nam primo in auctoritate
præfata: homo se à Deo auertēs rationabiliter in-
crepat : in quo Secundi libri, vt patebit, designa-
tur causa formalis.

* Secūddō tota creatura vniuersaliter describitur,
in quo habet causa materialis. * Tertiō ip-
se Deus creator omniū manifestē declaratur : in
quo habetur huius Secūdi libri, & totius scriptu-
ræ sanctæ causa efficiens principalis. * Quarto, &
vltimo cognitio Creatoris per creaturam nobis
aperte proponitur, in quo habetur causa finalis.
Primo quidē in verbis ppositis homo se à Deo

A auertens rationabiliter increpatur : & hoc in to-
ta auctoritate proposita. Nam si auctoritas pro-
posita referatur ad intentionem Auctoris, & ad
verba præcedentia : exponitur hoc modo: quōd
Auctor libri Sapiētīæ rationabiliter increpat om-
nes homines se à Deo auertentes, & idola colen-
tes: Nam & in eodem cap. dicit: Ignem, aut spiri-

B tum, idest, superiorem aerem: aut citatū aerem,
idest, inferiorem aerē vto agitatū: aut gyrum
stellarum, idest, cœlum stellatum, siue octauam
Sphæram: aut nimiam aquam, idest, congrega-
tionem aquarum: quæ in scripturis appellantur
maria: aut Solem, & Lūnam, idest, primos pla-

C netas, siue stellas erraticas, Rectores orbis terra-
rum: Deos putauerunt. Hos ergo homines sic
se à Deo auertēs increpat præfatus Auctor ra-
tionabiliter dicens: A magnitudine speciei, &c.
quasi dicat: Rationabiliter increpantur quicun-
que aliam Deum putāt: nisi te Deum summum,

D & verum: quia hoc omnis creatura clamat: hoc
ista sensibilia nos docent. Nam à magnitudine
speciei, & creaturæ: quam sensibilibus videmus,
videri poterit cognoscibiliter, idest patenter, &
Aegid. super ij. Sent. A mani-

Rom. cap. 1

Pater inuisibilis.

Virtus Dei filius. Diuinitas, Sp. S.

Formalis causa. 2. S. 6.

Materialis causa. 2. S. 6. & vide prol. 1. Sent. huius Doctoris.

CONTRA-
DISTINCTIO.
*Stella quæ
libet maior
terra, idem
d. 2. q. 2. art.
2. & d. 10 q.
1. Et dist. 2.
Dub. super
Interc. Sed

manifeste Creator horum, idest Deus verus, & summus. Hoc etiam modo Paulus increpat se à Deo auertentes dicens: Quod notum est Dei, idest, quod de Deo scire possumus ductu naturalis rationis: manifestum est in illis, idest in ipsis nominibus. Cuilibet enim impressum est à Deo quoddam intellectuale lumen, in quo potest videre, & scire quod notum est de Deo ductu rationis. In illis ergo, idest in ipsis cordibus hominum est hoc notum, & manifestum. Ideo in eadem auctoritate subditur: Inuisibilia enim ipsius Dei, idest, Pater, qui specialiter dicitur inuisibilis: quia non apparuit sic in natura visibili, sicut filius: qui apparuit in carne: & spiritus sanctus in specie columbæ, à creatura mundi, idest ab homine per ea, quæ facta sunt: intellecta conspiciuntur: sempiterna quæque virtus eius, idest filius: qui est Dei virtus, & Dei sapientia: & diuinitas, idest spiritus sanctus, cui appropriatur bonitas. Intelligimus, n. per diuinitatē ipsam summam bonitatem: ita ut sint inexcusabiles, quasi dicat: Rationabiliter increpantur auertentes se à Deo: & non cognoscentes ipsum, tales enim sunt inexcusabiles: quia inuisibilia Dei: sempiterna quoque virtus & diuinitas, idest pater, & filius, & spiritus sanctus: quantum ad eorum appropriata: per ea, quæ facta sunt, idest, per istas creaturas visibiles intelligi, & conspici possunt. Bene ergo dictum est: quod in tota præfata auctoritate: homo se à Deo auertens rationabiliter increpatur.

In hac autē increpatione potest notari huius Secundi libri causa formalis, si consideretur per quod homo increpatur: & de quo: quia per creaturarum conditionem. Increpatur autem de eius auersione. nam quia per creaturas potest homo cognoscere suum Creatorem: Ideo si se auertat ab eo: per creaturarum conditionem rationabiliter increpari potest: in quo forma, & ordo huius secundi libri habetur. Nam hoc modo ordinat Magister hunc suum secundum librum: quia primo agit de creaturarum conditione: per quā homo se auertens debet rationabiliter increpari: postea agit de hominis auersione: de quo homo se auertens est merito increpandus. In auctoritate ergo tota: homo se à Deo auertens rationabiliter increpatur: per quod, ut patuit, huius secundi libri potest haberi causa formalis, scilicet, forma, & ordo tractandi.

Sed in prima auctoritatis parte cum dicitur: A magnitudine enim speciei, & creaturæ tota creatura vniuersaliter describitur: per quod habetur huius libri causa materialis: in quo agitur de rebus creatis: quia sicut in primo libro agitur de ente diuino per essentiam, idest, de Creatore: sic in hoc secundo agitur de ente diuino per participationem, idest de creaturis. Huiusmodi autem vniuersalitas rerum creatarū, de qua agitur in hoc Secundo: in duplici magnitudine consistit: videlicet in magnitudine creaturæ, quantum ad res conditas: & in magnitudine speciei, quantum ad ordinem conditorum. Ipsa ergo magni-

tudo creaturæ quantum ad res conditas: & ipsa magnitudo speciei quantum ad ordinem conditorum, nos manifeste docent Deum Creatorem, & conditorem omnium. Hoc enim vniuersum, quod est quasi vnus principatus vnus principis, idest vnus Dei: ut declarari habet in fine 12. Met. consistit in magnitudine creaturæ quantum ad res conditas. Nam quod sit totum, & quod sit magnum: hoc est ex magnitudine partium componentium: & maxime quantum ad partes principales: ut: ideo magna est domus, quia constat ex magno tecto, magno pariete, & magno fundamento. Sic totū vniuersum est quasi quædam magna domus Dei: vbi elementa tantam magnitudinem habent: & cælum tantum spatium continet, ut minima Stella ibi existens visu perceptibilis, ut Auctores Astronomie tradunt, maior sit tota terra: de qua non tota pars quarta habitatur: & tamen est sufficiens ad tantam hominum, & aliorum animalium multitudinem nutriendam. De hac autem magnitudine creaturæ quantum ad res conditas potest intelligi, quod dicitur Baruch, 3. O Israel quā magna est domus Dei. Rursus in hoc vniuerso non solum est magnitudo creaturæ, quantum ad res conditas: sed etiam est magnitudo speciei quantum ad ordinem conditorum. Nam magnitudo speciei, & pulchritudo vniuersi potissime consistit in ordine conditorum. Inquit enim Augustinus: A bona trinitate creata sunt omnia: nec summè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona: sed tamen bona etiā singula: similiter vero vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Admirabilis ergo pulchritudo constat ex omnibus: supple ad inuicem ordinatis: quia vbi non est ordo, ibi non est pulchritudo: sed horror, & confusio. Vnde idem Augustinus ait: Nihil inordinatum est pulchrū. Magnitudo ergo speciei, & pulchritudinis potissime consistit in ordine. Sic ergo exponendo primum præfate auctoritatis membrum, scilicet: A magnitudine speciei, & creaturæ: ibi magnitudo non dicit rem aliquam, sed dicit modū rei: dicit enim modum speciei, idest dicit quendam modum rerum conditarum, & ordinem conditorum. Alio autem modo non potest exponi: A Magnitudine speciei, & creaturæ: ut quod ly, horum, aliquam rem demonstrat: ut per creaturas intelligamus ipsas res creatas: per speciem verò intelligamus creatorum distinctionem, & formas: per magnitudinem autem intelligamus ipsorum virtutem, & operationem. Hæc autem tria, & si tempore non se præcesserint: natura tamen, & origine se præcesserunt. Nam secundum Aug. tam super Genesim ad litteram: quā in libro Confess. semper informe natura, & origine præcedit formatum. Et Magister in distinctione 12. dicit, Deum in principio creasse materiam quatuor elementorum adhuc confusam, & informem: deinde elementa distinxit: & species proprias, atque distinctas singulis rebus secundū suum genus dedit, ergo saltem origine, & natura prius

4. 14. q. 3. 2. 1. dicit Luna minor terra, quæ si conferatur cum Firmamento, vel cū aliquibus stellis, est parua, teste Arist. 2. Cg. 11. t. vli. cuius magnitudo, sit esse ad 400. Itadio- rum millia. Hinc dicit punctus nō absolute, sed in respectu, & sicut ra est maior Luna, & minor multis stellis. Sed modū men- surandi ter- ram cū stel- lis, videt Suel. in fi. 2. lib. Cœli. Vm- bra Contra- dictionis rel- litur, est em- sermo de stell. 8. Sphe- ra, de q. a- liis, non de omnibus.

Vniuersi pulchritudo. Ench. cap. 6. To. 3.

Lib. de ve- ra religio- ne. Tom. 1.

Informe formatum quō præcedat

Gen. I.

Creaturæ
species, &
magnitudo
Dei ostendunt.

Efficiens
principalis
causa 2. Sen-
tentiarum.

Veritas sem-
pera spiri-
tu sancto ē.

prius fuerunt res creatæ in quadam informitate: deinde fuerunt per species distinctæ, & ultimo fuit eis virtus ad operandum collata. Nam primo creauit Deus cælum, & terram, idest vniuersam corporalium informem materiam: postea diuisit lucem à tenebris: & fecit firmamentum, & luminaria in firmamento: & cōgregauit aquas, & apparuit arida, dando singulis rebus proprias species, & proprias formas: & postea dixit: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen: & lignū pomiferum faciens fructum: dando omnibus rebus virtutem ad operandum. In huiusmodi autem virtute, & operatione potissimè consistit magnitudo, idest, fortitudo creaturæ. Ipsa ergo creatura, & eius species, idest eius pulchritudo, & forma: eius magnitudo, idest eius virtus, & operatio clamant Deum Factorē suum. Reprehensibilis est itaque quilibet à Deo se auertens, & idola colens: quia à magnitudine, idest virtute, & operatione creaturæ, & speciei, idest creaturæ formosæ, & speciosæ: potest creaturarum Creator agnosci, quod autē sic debeat intelligi: vt per creaturam intelligamus ipsas res creatas, siue opera condita: per speciem intelligamus creaturarum decorem, & formam: per magnitudinem autem intelligamus creaturæ virtutem, & operationem: patet per verba præcedentia in eodem capite, vbi Primò agitur de operibus conditis: Secundò de specie rerum conditarum: Tertiò de virtute, & operatione earū: Quartò, & ultimo infertur in illo capite: quod à magnitudine, idest virtute, & operatione speciei, & creaturæ debet eorum Creator agnosci. In prima enim parte illius capituli dicitur, quod neque opetibus attendentes agnouerunt, quis esset Artifex. Ipsa ergo opera condita, & ipsæ res creatæ suum actorem, & Creatorem ostendunt. Secundo in eodem cap. dicitur: quorum, idest, quarum creaturarum: & si specie delectati Deos putauerunt: sciant, quanto speciosior est his dominator eorum. Tercio in eodē capite habetur: quod si virtutem, & opera eorum mirati sunt: intelligant ab illis: quoniam qui hæc fecit, fortior est illis. Postea subdit: quod à magnitudine speciei, & creaturæ poterit eorum creator videri. Ipsa ergo creatura, siue ipsa opera creata, & eorū species, & magnitudo clamant Deum factorem suum.

Viso ergo, quomodo in tota auctoritate homo se à Deo auertens rationabiliter increpetur: per quod potest haberi huius Secūdi libri ordo tractandi & causa formalis: & ostenso quomodo in prima auctoritatis parte cum dicitur: A magnitudine speciei, & creaturæ: vniuersalis creatura describitur: per quod habetur huius Secūdi libri, vbi de creaturis agitur, causa materialis. Restat Tercio declarare: quomodo in secunda parte auctoritatis cum subditur: cognoscibiliter poterit creator horū videri, declaratur ipse deus, & ipse creator omnium: per quod habetur huius libri, & totius scripturæ sacræ causa efficiēs principalis, nam verum à quocunque dicatur à spiri-

tu sancto est, vt vult Ambr. super illo verbo primæ ad Corinthios 12. Nemo potest dicere dominus Iesus: nisi in spiritu sancto: specialiter tamen veritas tradita in scriptura sacra: dicitur esse à Deo: siue à spiritu sancto: quia huius veritatem nō possumus inuestigare per naturalem causam, sed oportet, vt habeamus eam per diuinam inspirationem. Ideo vult Augustinus secundo super Gen. ad litteram: * quod maior sit huius scripturæ auctoritas, quàm totius humani ingenij perspicacitas: quia firmior veritas est, quæ innitur iudicio diuino: cui non potest subesse falsitas: quàm quæ innitur humano, cui falsitas subesse potest. Quia ergo Magister in hoc secundo tractat de creaturis modo theologico: secundum quod de eis tractat scriptura sacra: quæ habita est non per humanam inuestigationem: sed per diuinam inspirationem. Ideo benedictū est: quod huius secundi libri, & totius scripturæ sacræ, quæ diuinæ inspirationi innitur: Deus creator omnium est causa efficiens principalis. Huiusmodi autē causa manifestè declaratur, cū dicitur: Cognoscibiliter poterit creator horum videri. Deus enim, & est creator: & est creator horum: & est creator horum cognoscibiliter. Hæc ergo tria, scilicet quod Deus sit creator: & quod sit creator horum: & quod sit creator horū cognoscibiliter: referri possunt ad prædicta tria, cum dicitur: à magnitudine speciei, & creaturæ. Nam in omni re creata sunt tria. Est enim ibi suppositum: est ibi forma, per quam est suppositum: & est ibi magnitudo, idest fortitudo, & virtus, per quam operatur suppositum. Est enim suppositum illud, quod per se producitur. Alia autē producunt, & creantur in supposito: ideo per antonomasiam suppositū ipsum creatum potest dici creatura: secundum ergo hanc adaptationē dicemus, quod Deus est causa creaturæ, & omnium, quæ sunt in creatura. Erit ergo causa suppositi, & speciei, idest formæ, & magnitudinis, idest virtutum existētium in supposito. Per comparisonem itaque ad suppositum est creator: quia quod per se producitur, & creatur, est ipsum suppositum: per comparisonem autem ad speciem, siue ad formam, vt creator horum, quia quod res sint hæ: & quod quælibet res sit hæ: & quod habeat esse distinctum: hoc est per speciem, & per formam: quod patet per Aug. 12. Confess. c. 4. Tomo 1. dicentem: Vbi nulla species: nusquam est hoc, & illud. Tercio per comparisonem ad magnitudinem, idest, ad virtutem, siue operationem: Deus est creator horum cognoscibiliter: quia naturæ, & substantiæ rerū, per quas sumus apti deuenire in cognitionem primæ causæ: potissimè innotescunt nobis per virtutes, & operationes ipsarum. Deus ergo est creator, & est creator horum, & est creator horum cognoscibiliter. Est enim creator ratione creaturæ, idest suppositi: est creator horum ratione speciei, & formæ. Est tertio creator horum cognoscibiliter: ratione magnitudinis, & virtutis, & operationis. Bene ergo Deus, qui est causa

Cor. 12.

* Auctoritas
S. Script. quæ
ta sit.
Aug. To. 3.
Idem infra
d. 12. q. 1. ar.
1. & q. 2. art.
4.

CONTRA-
DICTIO.

* Hic loco
videtur re-
fragari do-
ctrina eius-
dem Doct.
in quol. 1. q.
11. & in hac
dist. p. 1. q. 3.
ar. 3. D. 3. q.
2. art. 1. vbi
agitur de in-
diu. Hom.
animæ sepa-
rata, & An-
geli. Sed vbi
contra-
dictionis au-
ferunt, si di-
catur indiui-
duum esse
per formā,
quarenus in
actu existit:
& à materia
habere vni-
tatem nume-
ralem. Vide
Tab. Zima.
& Tab. &
concord.
D. Thomæ,
vbi dicitur
esse forma
principium
ind. principi-
paliter. Ma-
teria subie-
ctiue: Quan-
titates inter-
minatæ an-
tecedentes,
terminatæ
verbō conco-
mitāter. Ex
4. Quol. q. 1.
Vide d. 3. q.
2. ar. 1. in Re-
solut. art. Et
dub. 1. & 2.
& d. 18. q. 2.
ar. 2. quanti-
tātē esse pī-
cipiū indiui-
duali-
ter. Quolib.
enim. 1. q. 2.
ait Materiā
esse princi-
piū indiui-
dualitatis
impropiē.
Vide aliam
solutionē.
d. 3. q. 4. ar. 2.
in corp. vbi
dī, quod in
diuidua di-
uersorū spe-
cierum indi-
viduant per
formā. Sed
Bñus Pere-
rius lib. 6. c.
11. & 12. Agi-
dij opinio-
nem impu-
gnat.

efficientis principalis huius Secūdi libri, & totius sacre scripturæ: manifestè declaratur nobis, ex eo quod est creator horum cognoscibiliter.

Finalis cau-
sa. 2. Sent.

* Quartò ergo, & ultimo cognitio ipsa Creatoris omnium per creaturam in auctoritate proposita nobis apertè proponitur: cum ultimo dicitur: Videri, in quo describitur huius operis causa finalis. Nam hac intentione, & hoc fine, in secundo libro de creaturis agitur, ut per eas ascēdamus ad contēplationē Creatoris; & per eas doceamur cognoscere Deum Restauratorem, & Glorificatorem nostrum. Et quia illud dicimur videre, quod manifestè cognoscimus: ex eo ergo, quod à magnitudine speciei, & creaturæ potest cognoscibiliter horum creator videri: manifestè nobis proponit cognitio creatoris per creaturam, quæ est causa finalis huius libri: Ad quā cognitionem apertam, & manifestam: quæ per excellentiam erit in patria, respectu cuius cognitio viæ dicta est imperfecta: nos perducatur ipse Deus trinus, & Vnus benedictus in secula seculorum. Amen.

DIVISIO PARTIS PRIMAE.

Prima huius libri pars quindecim complectitur distinctiones: In quarum prima de rerum creatione in uniuersum: In decem sequentibus de creatura merè spiritali, hoc est, de Angelis: In quatuor postremis de creatura merè corporea per opera sex dierum sermo habetur.

DIST. I. PARS I.

De omnium rerum creatione, in uniuersum, quantum ad principium efficiens, opinione Philosophorum reiecta.

REACTIONEM rerum insinuans, &c.

Postquam assignauimus causas huius operis: restat, ut ad diuisionem libri, & ad sententiam litteræ accedamus. Dicemus ergo, quod iste Liber Secundus, in quo agitur de creaturis: diuiditur in duas partes, quia primo agitur de creaturis in generali. Secundo in speciali, ibi: [De angelica itaque natura.] In principio secundæ distinctionis.

Circa primum duo facit, quia primo agit de creaturis generaliter, prout procedunt à Deo tanquam à principio primo. Secundo agit de eis generaliter prout reducuntur in Deum, tanquam in finē vltimum: ubi præfens lectio terminatur, ibi: [Credamus ergo rerum.] Prima diuiditur in duas: quia circa processum rerū à Deo primo proponitur veritas, & ex veritate proposita eliditur, & remouetur Philosophorum falsitas. Secundo specialiter descenditur ad opinionem Platonis, & Aristot. quid senserint circa productionē re-

rum, ibi: [Plato namq.] Dicit ergo, quod [sacra scriptura insinuans]. i. docens creationem rerum: dicit, [Deum esse creatorem,] & dicit tempus, & omnem creaturam habere initium. In quibus verbis eliditur error omnium Philosophorum dicentium mundum esse ab æterno, & nō habuisse initium, & eliditur error ponentium plura principia sine principio. Deinde cum dicit: [Plato namq.] descendit ad opinionem Platonis, & Aristot. & primo ad opinionē Platonis: Secundo Aristot. ibi: [Aristoteles vero.]

Circa primum duo facit, quia primo facit quod dictum est. Secundo quia mentionem fecerat de Creatore, & de Artifice. i. de factore, vel de fabricatione: dat differentiam inter creare, & facere, ibi: [Creator enim.] Dicit ergo, quod Plato estimauit tria initia: Deum. s. & exemplar. i. ideam, & materiam. Et ipsa. i. & ista tria principia posuit Plato esse increata sine principio, & Deū posuit, quasi artificem. i. factorem, non creatorem. Sed quomodo intelligēda sit opinio Platonis: in dubitationibus litteralibus apparebit. Deinde cum dicit: [Creator enim:] dat differentiam inter creare, & facere. Circa quod duo facit, quia primo facit, quod dictum est, & patet littera. Secundo ex his, quæ dixerat: dat differentiam inter Deum, & alia agentia, ibi: [Vnde & homo, vel Angelus.] Circa quod duo facit, quia primo dat huius differentiam ex parte effectuum. Secundo ex parte efficientiū, ibi: [Veruntamen sciendum.] Ex parte autem effectuum dat differentiam inter Deum, & hominem, vel Angelum, vel alia agentia, quia nec homo nec Angelus: nec aliquid agens creatum potest creare, vel potest facere ex nihilo aliquid. Sed creare est proprium solius Dei: nisi acciperetur creare large: sicut in ipsa scriptura sepe Creator accipitur, tanquam factor.

Deinde cum dicit [Veruntamen.] dat differentiam inter Deum, & alia agentia, quia non solum Deus potest facere effectum ex nihilo, quod non possunt alia agentia; sed etiam in agendo Deus non mutatur, nec laborat: nos autem in agendo mutamur, & etiam omnia agentia creata agunt aliquo modo mora, quod quomodo sit: in dubitationibus litteralibus declarabit. Tria ergo facit, quia primo ostendit, quod Deus in agendo non mutatur, nec laborat. Secundo ait, quod nos in agendo mutamur: non autem Deus: in quo secundum Magistrum: non propriè est actus: cum omnis actus sit in motu. Tertio, quod dixerat declarat per simile in calore Solis: ex quo sole multa contingunt, nulla mutatione facta in calore eius, quod quomodo verū sit, in dubitationibus litteralibus apparebit, scda ibi: [Nos autem operando mutari dicimur:] Tertia ibi: [Sicut ergo ex calore Solis:] littera autem patet.

Tunc sequitur illa pars: [Aristoteles vero.] in qua descendit ad opinionem Aristotelis. Circa quam duo facit, quia primo facit quod dictum est. Secundo ex scriptura sacra per spiritum sanctum inspirata elidit oēs huiusmodi errores: tam Platonis, & Aristot. q̄ etiā aliorū, ibi: [Horum ergo.]

Dicit

Principia
tria apud Pla-
tonem, & lege
Bess. li. ii. c.
5.

Differentia
inter Deū,
& alia agen-
tia ex parte
effectuum.

Differentia
ex parte ef-
ficientium.

Actus non
est propriè
in Deo.

Dicit ergo q Arist. posuit tria principia: duo intrinseca: materiam, s. & speciem, i. formam, & tertium operatorium, i. efficiens: mundum quoque dixit semper esse, & fuisse. Quomodo autem verum sit, q Aristot. posuit tria principia: materiam: formam, & efficiens: in dubitationibus litteralibus apparebit. Deinde cum dicit: [Horum ergo.] elidit omnes hos errores per auctoritatē scripturæ sacræ: dicens, q errorem horum, i. Platonis, & Arist. & similibus, & aliorum Philosophorum: spiritus sanctus euacuat: cū dicit: In principio temporum Deum creasse mundum: in quo datur intelligi, quod æternitas dei extitit ante tempus. Postquam enim Deus sua voluntate, quia velle est ei facere, & volendo facit: creauit tempora, & initio temporum creauit mundum: consequens est, quod ipse Deus fuerit ante omne tempus, & ante mundum.

Principia tria apud Arist. i. & 2. Thyl.

Q V Æ S T I O I.

De rebus creatis.

AD intelligentiam autem dictorum conuenit de quatuor dubitare. Nam, vt patuit, in hac lectione agitur de creaturæ exitu, & principio, quia secundum initium temporis, vt habitum est, Deus creauit celum, & terram. Est ergo dubitandum de ipsis rebus creatis, & de ipsis principiis rerum, & de ipsa creatione, & de ipso tempore. Sunt enim. hæc quatuor in omni opere consideranda: videlicet, Res producta: Principium producens: Actio, per quam producit, & Duratio mensurans ipsam productionē.

Quatuor in quocunque opere consideranda.

Circa hanc quæstionem tria dubitabimus. Primo quidem: vtrū spectet ad Theologum determinare de creaturis.

Secundò dato, quod sit: vtrū prius debeat determinare de creaturis, quàm de creatore, vel conuerso.

Tertiò: vtrum superfluant aliæ scientiæ determinantes de creaturis: cum hoc spectet ad Theologum.

A R T I C. I.

An ad Theologum spectet considerare de creaturis. Conclusio est affirmatiua.

D. Th. i. p. q. i. art. i. & c. Item lib. 2. contra Gent. Cap. 1. 2. 3. 4. Henr. Gand. 1. p. art. 19. q. 2.

PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod non spectet ad Theologum considerare de creaturis. Nam Scientia est vnius generis subiecti: partes, & passionēs considerans. Ea ergo sunt de

Arist. i. p. post. sec. 42.

A consideratione scientiæ, quæ sunt subiectū, vel partes subiecti, vel passionēs subiecti, vel passionēs partium subiecti, cum ergo Deus in eo, quod Restaurator, & Glorificator noster, sit subiectum in sacra pagina, & creaturæ nec sint ipse Deus: nec partes: nec passionēs eius: non pertinebit ad Theologum considerare de ipsis.

Præterea quæ facta sunt in odium, & in tentationem animæ homini: non debent esse de consideratione Theologi: creaturæ sunt huiusmodi, vt patet Sapient. decimoquattro. ergo, & c.

Sapient. 14.

Præterea si Theologia consideraret de Creatore, & creaturis: consideraret vniuersaliter de ente, sed sola Metaphysica est vniuersaliter de ente: ergo theologia non erit huiusmodi.

IN CONTRARIUM est: quia cum articuloꝝ fidei quidam pertineat ad deitatem: quidam ad humanitatē: cum pertinentes ad humanitatem connotent aliquid in creatura: non possunt huiusmodi articuli sciri: nisi de ipsis rebus creatis aliqua notitia habeatur.

Præterea inter articulos pertinentes ad deitatem: computatur creatio Celi & terræ: quæ innuit potentiam: quæ appropriatur patri: cum ergo non possit sciri, quod Deus creauerit celum, & terram: nisi de ipsis creaturis aliqua notitia habeatur: spectabit ad Theologum considerare de creaturis.

R E S O L V T I O.

Ad Theologum spectat considerare de creaturis, per quas manuducimur in cognitionem Dei, vt est Vnus, vt est Trinus, vt Glorificator, & vt habet innumerabiles perfectiones.

DI C E N D U M, quod in omni scientia oportet dare rationem vnā aliquam: sub qua considerantur omnia, quæ introducuntur in scientia, vt in Metaphysica, vbi omnia considerata considerantur sub ratione entis, & in naturali Philosophia omnia ibi considerata sunt propter corpus mobile. Sic & in Theologia oportet dare rationem vnā aliquam: sub qua omnia ibi considerentur. Hæc autem vna ratio est, Deus, vt est nostra salus, & nostra beatitudo. Quidquid ergo in Theologia consideratur: hoc est in ordine ad Deū, vt est salus nostra, & finis nostræ glorificationis. Sic enim consideramus omnia, quæ tanguntur in Theologia: vt ad hoc nos ordinant, & vt hoc intendunt. Vnde & Dominus statim cum locutus fuit Abraham: proposuit se tanquam mercedem, & præmium eius: vt patet Gen. Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Si enim voluimus, & reuoluamus scripturam, non inueniemus ibi nisi verba æternæ vitæ, & ordinantia ad æternam vitam. qd satis dedit intelligere Petrus, cum dixit: Ad quē ibimus? verba vitæ æternæ habes. Vetus ergo testamentū, & nouum non sunt nisi rota in rota.

Cap 15.

Ioan. 6. Vetus, & nouum testamentum, vt rota in rota, & cur vetus permittat ista poralia.

vnium

unum enim per aliud declaratur: utrumque verba vitæ æternæ habet, nam & si in veteri promittebatur temporalia: hoc erat, ut per talia manuducerentur ad æterna: ita quod Christus prædicans non temporalia, sed cælorum regnum, legem non soluit: sed adimpleuit. Omnia ergo considerata in sacra pagina sunt verba vitæ æternæ, quia sunt propter vitam æternam. Deus ergo consideratur hic, prout est beatificator noster, quem cognoscere, est vita æterna. Iuxta illud: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscāt te. Vnde in hac scientia quicquid introducitur, sub hac ratione introducitur: verum quoniam Deus est beatificator noster, quæ restauravit, & redemit nos. ideo si Deus est subiectum in hac scientia, ut est finis nostræ glorificationis: est etiam subiectum, ut est principium nostræ restorationis. Pertinet ergo ad hanc scientiam considerare quomodo per Deū beatificamur: cum ergo beatificatio nostra præsupponat conditionem nostram, quia relatio rerum in finem præsupponit earum exitum à principio: si spectat ad Theologum determinare de Deo Glorificatore nostro: oportet quod spectet ad ipsum determinare de Deo conditore, & creatore nostro. Et quia secundum veritatem homo fuit ultimo factus: nō plenē possumus scire, quomodo homo factus est à Deo, nisi sciuerimus vniuersalem exitum rerum ab ipso. vniuersalis ergo exitus rerum à Deo tanquam à principio requiritur ad hoc, quod sciamus vniuersalem ordinem in ipsum, tanquam in finem. Signanter ergo fortē Magister volens determinare de creaturis in hoc secundo, hoc ordine processit, quia in hac prima distinctione de duobus agit: videlicet quomodo res exiuerunt à Deo tanquam à principio, quod facit in lectione præsentī, & quomodo reducuntur in ipsum, tanquam in finem, quod faciet in lectione sequenti, innuens forte per hoc, quod isto modo spectat ad Theologum considerare de creaturis: prout exiuerunt à Deo tanquam à principio, & prout ordinantur in ipsum tanquam in finem. Dicemus ergo, quod vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Vanum autem, secundum Philosophum, est, quod caret fine. Ad hoc ergo data est nobis scientia Dei, ut non simus vani, ut non careamus fine, ut glorificemus Deum Glorificatorem nostrum, quod plenē scire non possumus, nisi sciamus, quomodo omnia ordinantur in Deum, tanquam in finem, quod scire non poterimus, ignorato, quomodo omnia exiuerunt ab ipso, tanquam à principio: Spectat ergo ad Theologum considerare de creaturis: prout ordinantur ad beatitudinem nostrā, & prout per creaturas cognoscimus Deum Glorificatorem nostrum.

Resumamus ergo quomodocumque à principio, & dicamus quod Subiectum in sacra pagina est Deus Glorificator, & beatificator, quod si est ibi Subiectum Deus Restaurator: hoc est, quia isto modo nos beatificat redimēdo nos, & restaurando casum nostrum. Cognoscere autem Deū, ut glorificatorem: præsupponit Deū esse aliquid

A in se, utroque ergo modo spectabit ad Theologū determinare de creaturis: videlicet prout per creaturas manuducimur ad cognoscēdū Deū, prout est Glorificator noster, & prout per creaturas manuducimur ad cognoscendum ipsum, ut est aliquid in se. Quomodo autem per creaturas manuducimur ad cognoscendum Deum, ut est Glorificator noster, est per habita manifestum, quod si alię scientiæ ordinant nos ad beatitudinem nostram: hoc est à remotis, & mediātē: prout ancillantur isti scientiæ: hæc autē à proximo ad huiusmodi beatitudinē super naturālē nos ordinat.

Rursus spectat etiam ad Theologum determinare de creaturis: prout per eas cognoscimus Deū esse aliquid in se, sed Deum esse aliquid in se rationis ductu cognoscitur à nobis, ut est vnus, sed per reuelationē cognoscitur aliquāliter à nobis, ut est Vnus, & Trinus, licet ergo creaturæ sufficienter ostendāt ipsum vnū: nō autē naturali rationis ductu, sufficienter ab ostendēdū ipsum esse trinū: aliquāliter tamē hoc ostēdunt, ut patebit. Nā postquam Spiritu sancto inspirati sancti Dei homines: docuerunt nos Deum esse trinū: multa inuenimus in creaturis manuducētia nos in huiusmodi veritatē. Dicamus ergo, quod secundū rei veritatem Deus est vnus in essentia: trinus in personis: habens in se pluralitatem, & infinitatem attributorum, i. perfectionum, quæ sibi attribuuntur, quia secundum Dion. Laudare debemus eū, qui est infinitorum nominum. Est enim Deus infinitorum nominum, quia vnitū, & simpliciter continet in se innumerabiles perfectiones: à quibus omnibus nominari potest. Est enim iustus, pulcher, fortis, & sapiens, & secundum hæc nomina, & nomina aliarū perfectionum potest nominationē suscipere: quia ergo per creaturas manuduci possumus in Deum, ut est Vnus: quia omnis multitudo ab vnitāte procedit: manuducimur etiam in Deum, ut est Trinus, quia in omni re creata relucet vestigium trinitatis: manuducimur tertio per creaturas in Deum, ut habet innumerabiles perfectiones, quia perfectiones omnium generum referuantur in ipso: spectabit ad Theologum considerare de creaturis.

Hoc enim modo Magister sententiarum ordinavit primum librum: ubi agitur de Deo tractās ibi de vnitāte essentię: trinitate personarum, & de pluralitate attributorum: ad quæ omnia aliquo modo manuducimur per creaturas, ut est per habita manifestum.

D R E S P. A D A R G. Ad primum dicendū, quod ad scientiam pertinet considerare de subiecto, & de omnibus his, quæ deferuiunt ad cognitionē subiecti, & quia cognoscere creaturas manuducit nos ad cognitionē Dei, ideo spectat ad Theologū considerare de creaturis, & quia Deus, ut est Glorificator noster, est hic subiectum: ideo videndū est quomodo quæ considerantur de Deo in se, & omnia alia: pertineant hoc modo ad subiectum, propter quod dicere possumus, quod Deus absolutē, & in se, & secundū suā substantiā pelagus infinitum: nō est subiectum in hac scientia

2000. 17.

Sap. c. 13.

Moral. l. 4.
cap. 7.

Subiectum
sacra scri-
ptura.

12. De diu.
nom.

Theologū
subiectum,
idemq; in-
fra art. 2. &
paulo super-
ius.

tia nostra, sed ut est Glorificator noster: verumtamen, ut dicebamus, quia Deum esse Glorificatorem nostrum, praesupponit primo ipsum esse aliquid in se, ideo multa determinat Theologus de Deo, quae competunt ei, ut ipse est aliquid in se.

71a. 47.

Vel possumus dicere, quod quicquid determinat Theologus de Deo, determinat de ipso, ut est Glorificator noster. Ea, n. in via cognoscimus per fidem, & auditum, quae in patria cognoscimus per visum. Dicemus. n. tunc in Ciuitate Dei existentes: Sicut audiuius, sic vidimus. Si ergo Deus, ut est Glorificator noster, est subiectum in hac scientia, quia in consideratione de subiecto includuntur omnia illa, per quae declaratur nobis subiectum: spectabit ad Theologum considerare de creaturis: prout per eas manuducimur in Deum Glorificatorem nostrum. Nam non solum quae considerat Theologia de creaturis considerat hoc modo, sed quando considerat ea, quae competunt ipsi Deo, ut est aliquid in se, considerat ea, ut per illa manuducimur in Deum, ut est Glorificator noster, ut patebit in tertio Articulo.

Hinc elicit, habere numeros, non esse peccatum.

Ad secundum dicendum, quia creaturae factae sunt in odium, & in tentationem hominum, & in mulpulam pedibus insipientium. Est ergo hoc ex insipientia nostra, quod per creaturas auertamur a Deo, quia male utimur eis, sed si bene uteremur creaturis: per eas manuduceremur in Deum.

Ens diuersi modo consideratur a Theologo, & Metaph.

Ad tertium dicendum, quod aliter considerat vniuersaliter de ente Theologia, & aliter Metaphysica: Metaphysica, n. considerat vniuersaliter de ente per se, & primo, quia vniuersaliter ens est ibi subiectum, sed Theologia considerat vniuersaliter de ente: non per se, & primo: sed de ipso Deo Glorificatore nostro per se, & primo considerat. Sed si quid consideratur de alijs entibus: hoc est, ut per illa ad hoc possumus manuduci. Qualiter autem consideret Theologia vniuersaliter de entibus, & quo non superfluant scientiae aliae: in Articulo tertio ostendetur.

ARTIC. II.

An Theologus debeat tractare prius de Creatore, quam de creaturis. Conclusio est affirmativa.

Aegid. in prol. 1. Sent. p. 2. q. 1. Et in calce 1. Sent. super litteram. Henr. Gand. in 1. p. sum. ar. 19. q. 2. Itē ar. 21. q. 2.

SECUNDO quaeritur: utrum Theologus primus debeat tractare de creaturis, quam de Creatore, vel econuerso.

Et videtur quod prius de creaturis, quia secundum Dio. primo de Angelica Ierar. Non est possibile aliter super-

A lucere nobis diuinum radium: nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuelatum, & his, quae secundum nos sunt, prouidentia paterna vniuersaliter, & proprie preparatum, ubi vult iunuer, quod nisi prouidentia paterna nobis ineffabili bonitate in hoc prouidisset: oculis nostris lumen ipsius omnino lucere non posset. prouidit: ergo nobis: quia suum radium, & suum lumen velaui istis sacris velaminibus in istis sensibilibus repertis, ut per haec sensibilia manuducamur in lumen eius. Debet ergo Theologia prius tractare de sensibilibus, per quae manuducimur in cognitionem diuini radij.

B Præterea, & Philosophi tradunt, & ex nobis ipsis experimur incipere debere a sensibilibus, sed Magister voluit incipere ab intelligibilibus, & descendere in sensibilia. Apparet autem, quod econtrario debuerit facere, quia faciens domum modo debito incipit a fundamento, & ascendit operando vsque ad factionem tecti: non autem incipit a factione tecti, & descendit ad factionem fundamenti.

Præterea ne in tradenda Theologia increpamur: sicut increpabatur Plato in tradendo suam Philosophiam: debemus a sensibilibus incipere, & per illa in Deum ascendere.

Præterea in sacro Canone hic modus videtur esse obseruatus, quia primo ibi agitur de conditione creaturarum. s. quomodo creaturae sint a Deo conditae, sic enim incipit nostrae scripturae sacrae Canon: *In principio creauit Deus caelum, & terram.*

Gene. 1.

C **I**N C O N T R A R I V M est Magister sententiarum, qui volens in suis sententijs sub quodam compendio Theologiam tradere; Primo tractauit de Deo, ut in primo libro. Secundo de creaturis, ut in hoc Secundo.

R E S O L V T I O.

Theologia per modum scientiae prius debet agere de Creatore, ut fecit Magister in secundo sententiarum: Per modum credulitatis, & ratione nostrae ruditatis, prius debet tractare de creaturis, ut fecit Moyses.

D **D** I C E N D V M, quod absolute loquendo spectat ad Theologiam, ut est scientia, vel ut est sapientia: prius tractare de Deo, quam de creaturis: sicut Magister suum librum ordinauit, & bene. Dicimus autem absolute loquendo, & prout Theologia est scientia, vel sapientia, quia forte in casu, & ex parte ruditatis nostrae, & prout Theologia proponitur non per modum scientiae, vel sapientiae, sed simplicis credulitatis: secus esset faciendum, quia sic se habentibus conditionibus: posset contingere, quod secus facere expediret. Volumus autem ad praesens quatuor rationes adducere, quod absolute loquendo Theologia prout

prout traditur per modum scientiæ, vel sapientiæ: debet prius tractare de Deo, & postea de creaturis. Nam scientia quantum ad præfens spectat: ad quatuor comparari potest: videlicet ad suum subiectum, de quo tractat: ad ipsos habentes, & adscendentes, quos perficit: Ad suum modum considerandi: Et ad auctoritates, & rationes, quibus innititur. Nam omnis scientia tractat de aliqua re, & habet suum modum, per quem tractat de illa re, & innititur aliquibus, per quæ tractat de huiusmodi re, & perficit habentes, & adscendentes huiusmodi scientiam sic tractantem. His ergo quatuor, vijs secundum, quæ scientia ad quatuor comparatur: possumus nostrum propositum declarare.

Lib. 1. Sent.
in Prol. q. 3.
ad 1. arg.

Prima ergo via sumitur, prout scientia comparatur ad suum subiectum, de quo tractat. Dicemus, n. ut patuit ex primo nostro, quod aliter assignandum est subiectum in hac scientia diuinitus inspirata, & aliter in quacunque scientia humanitus inuenta. Nam, ut dicebatur in arguendo, quia naturale est nobis, quod nostra cognitio incipiat à sensu: ideo omnis scientia humanitus inuenta aliquo modo concernit sensibilia quantum ad suum subiectum. Nulla est, n. huiusmodi scientia, quæ non sit, vel de sensibilibus, vel naturalis Philosophia: vel de his, quæ sunt in sensibilibus, ut Mathematica: vel non habeat sensibilia, partem sui subiecti, ut Metaphysica, quæ est de toto ente sensibili, & intelligibili. Et iste est complexus modus essentialis Philosophiæ: Physicus, &

Art. 6. c. 2.

Mathematicus, & Diuinus, ut declarari habet in Metaphy. quia hoc triplici modo sensibilia comparari possunt ad subiectum in scientia humanitus inuenta. Sed in hac scientia diuinitus reuelata: non sunt subiecta sensibilia: nec ea, quæ sunt in sensibilibus: nec habet sensibilia partem sui subiecti. Sed subiectum in hac scientia est ipse Deus: non secundum infinitum pelagus suæ substantiæ, sed secundum specialem rationem, prout, scilicet Beatificator, & Glorificator noster, & quia subiectum est illud, de quo principaliter considerat scientia: si subiectum huius scientiæ non est quid sensibile: nec est in sensibilibus, nec habet sensibilia partem sui: consequens est, quod hæc non tractet de sensibilibus, nisi ex consequenti, quia non pertinent ad subiectum suum, & ad id, de quo considerat principaliter: omnes autem scientiæ humanitus inuentæ: aliquo modo considerant principaliter de sensibilibus, quia sensibilia sunt aliquid sui subiecti: sine quo suum subiectum esse non potest. quia vel sunt ipsum subiectum: vel fundamentum subiecti, vel pars subiecti. Cum ergo res non possit esse sine seipsa: nec sine suo fundamento: nec totum sine partibus suis: subiectum in alijs scientijs essentialem dependentiam habebit ad sensibilia, ut accipiamus essentialem dependentiam pro illo, sine quo esse non potest. quâquam ergo aliæ scientiæ prius determinent de alijs sensibilibus, Theologia tamen, quæ principaliter considerat de Deo, & de sensibilibus solum ex consequenti, quia nec sunt

Subiectum
Theologiæ
quid: idem
supra art. 1.
& infra,
art. 3. vide
Prol. lib. 1. q.
3. sub finē.

A subiectum nec patet subiecti primo determinari de Deo, & ex consequenti, & secundario de creaturis. hoc. n. intendit tradere Theologia quæle sit istud obiectum nos beatificans, quia eius Trinus, & Vnus: sine cuius aperta visione beatificari non possumus. ideo Magister de hoc determinauit prius in primo libro, & de alijs, ut deseruiuit huic veritati, determinauit postea in libris alijs.

Secunda via ad hoc idem sumitur ex parte ipsorum habentium, & adscendentium. Nam aliud est Theologiam tradere per modum credulitatis, & aliud per modum scientiæ, & sapientiæ. Nam per modum credulitatis, ut proponitur populo rudis simpliciter credenda: sic quislibet potest esse auditor huius scientiæ: secundum quem modum loquitur Augustinus, quod sacra scriptura parulis congruens: nullius generis rerum verba vitauit. Sed ut proponitur Theologia per modum scientiæ & sapientiæ, ut modo nobis possibili velimus intelligere: & per rationem capere, quæ ibi traduntur: sic solum perfecti debent esse auditores huiusmodi scientiæ: secundum quem modum loquitur Apostolus: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Exponit de qua sapientia loquatur: cum subdit: Sapientiam vero non huius sæculi, neque principum huius sæculi, qui destruantur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, sapientia enim Dei, quæ est Theologia, sic est abscondita, & tantæ est subtilitatis, & profunditatis, quod debent esse multum perfecti in alijs scientijs volentes eam adscendere, ut est scientia, & sapientia: loquendo etiam eo modo, quo potest haberi ab homine in hac vita. Unde videmus, quod illi sancti Doctores, qui profundius locuti sunt in sacra Theologia prius fuerunt instructi, & perfecti in alijs scientijs. Sed secundum doctrinam traditam Metaphy. hæc ex admittari neceperunt Philosophi philosophari, & licet per effectum adueniamus in cognitionem causæ, nobis tamen perfectis oportet, quod sit ordo contrarius ei, qui est à principio questionum. Imperfecti ergo ex effectu procedunt in causam: perfecti autem e converso, ex causa in effectum. Et quia perfectis debet proponi Theologia per modum scientiæ, & sapientiæ. Ideo talibus prius debet tradi doctrina de Deo nostro Glorificatore, & postea de creaturis, prout adminiculantur huius veritati.

Aug. 1. de
trin. cap. 1.
Tomo 3.

Theologiæ
auditores.

1. Cor. 2.

Lib. 1. c. 2.

D Tertia via ad hoc idem sumitur ex parte modi tractandi. Dicemus, n. quod scientiæ humanitus inuentæ: sequuntur modum humanum. Ista autem diuinitus inspirata sequitur modum diuinum, modus autem humanus est, ut per intellectum primo feratur in creaturas, & in sensibilia, & postea per creaturas feratur in Deum, & per sensibilia in intelligibilia. Ideo scientia humana si ea dem tractat de sensibilibus, & intelligibilibus, quia sequitur modum humanum: prius tractabit de sensibilibus, quæ de intelligibilibus, ut patet in Metaphysica: ubi prius in 7. & 8. tractatur de substantia sensibili, quam in 12. de intelligibili,

Vide resp.
ad 1. arg. huius
ius art.

&

& per consequens ibi prius tractatur de causis causatis, quàm de Deo: Sed Theologia, quæ sequitur modum diuinum: cum Deus prius cognoscat se: & cognoscendo se, cognoscat alia: prius tractabit de Deo: & postea de alijs, non quod in via per hanc scientiam videamus Deum per essentiam: & videndo Deum videamus alia: sed ideo hæc scientia sequitur in hoc modum diuinum: quia prius determinat de Deo: & postea de alijs: quia non determinat de alijs, ut ibi sistat: & quod directè intendat cognitionem aliorum: sed solum determinat de alijs: ut adminiculatur ad cognoscendam veritatem illam: quam intendit cognoscere de Deo: Ideo oportet, quod de ipso primo determinet: cuius principaliter, & directè cognitionem intendit: & postea determinet de alijs: ut adminiculatur veritati, quam per se & directè vult cognoscere. Sed scientiæ humanitus inuenta etiam directè intendit scire veritatem de ipsis creaturis, & per illas intendunt ad sublimiorem veritatem ascendere. Ideo non est mirum, si prius de sensibilibus agant.

Quarta, & vltima via ad hoc sumitur ex parte eorum, quibus innitur scientia. Nam scientia humana principaliter innitur rationi: & ex consequenti auctoritati. Vnde consueuimus dicere: quod locus ab auctoritate est valde debilis, & infirmus. Et in secundo Metaphysicæ t. c. 14. 15. traditur: quod impedimentum est ad scientiam, credere testimonijs famolorum. Et Alexander in commentarijs suis de Aristotele dicit: Non credimus huic homini magis, quàm alijs, nisi, quia rationabilius locutus est. Si ergo non credimus Philosophis: nisi quatenus rationabiliter locuti sunt: quia. 1. post. t. 5. Propter quod vñ quodque, & illud magis: consequens est, ut rationi magis credamus: quàm ipsis Philosophis. In scientia ergo humanitus inuenta: ad nostrum propositum ostendendum: prius debemus rationem tãquam quid principaliter adducere: & postea debemus nostrum dictum per auctoritatem Philosophicam confirmare.

Sed in Theologia se habet e conuerso: quia Auctoritas scripturæ sacræ est multo principalior, & validior, quàm sit quæcunque ratio: vel quæcunque perspicacitas ingenij humani. Iuxta illud, quod supra tetigimus de Augustino 2. super Gen. ad litteram: Maior est quippe huius scripturæ auctoritas, quàm omnis ingenij humani capacitas. Quia ergo rationes nostræ à sensibili oriuntur: scientia, quæ principaliter innitur auctoritati diuinæ, debet prius tractare de ipso Deo: cuius Auctoritati innitur: & postea tractare de alijs, ut adminiculatur veritati, quam intendit cognoscere. Nisi enim sciremus, qualis est ille, cuius auctoritati debemus inniti: quia habet intellectum infallibilem: & est gignens ex se verum verbum: qui est verus Deus: & spirans spiritum sanctum: qui est diuinus amor: in quo omnia dona diuina liberaliter, & sine fallacia nobis communicantur: nesciremus, cui deberemus credere: & forte crederemus posse per ipsum de-

cepti. Qui enim vult inniti principaliter diuinæ Auctoritati, & non vult principaliter inniti rationi: oportet, ut pro modo sibi possibili primò mente concipiat ipsum Deum. Quod autem Theologus primò auctoritati inniti debeat: & postea rationi, patet per Aug. dicentem: Primum secundum auctoritatem scripturarum sanctarum, utrum ita se fides habeat, demonstrandum est: deinde si voluerit, & adiuuerit Deus, istis garrulis: ut inueniant aliquid, unde dubitare non possint: per rationem est resistendum.

Cum ergo quaeritur utrum ad Theologum spectet determinate prius de Deo, quàm de creaturis: quem ordinem tenuit Magister in suis sententijs: patet, quod sic, absolute loquendo, per Theologia est scientia, vel Sapientia: quæ debet tractari inter perfectos. Sed in casu, ut si tradatur populo rudi: non est inconueniens, quod prius manuducatur populus per aliqua sensibilia: sicut per creationem cœli, & terræ, & postea aliqua sibi tradantur de ipso Deo: ut quod est vnus, quod est innumerabilis: quod est omnipotens: quod est trinus, & cætera alia, quæ de ipso verificantur.

RESP. AD ARG. Ad primum dicendum: quod diuinus radius non illucescit nobis, nisi per sacra velamina: & per similitudines repertas in creaturis. Vnde & in primo sententiarum, ubi agitur de ipso Deo multa adducuntur de similitudinibus creaturarum: sic et Philosophus. 12. Metaphys. ubi agit de substantia intelligibili: multa adducit ad intelligentiam dictorum de substantia sensibili. & tamen liber ille duodecimus dicitur esse de substantia intelligibili: non obstante, quod multa sint ibi tradita de substantia sensibili: sicut primus sententiarum est de Deo, non obstante, quod multa sint ibi tradita de creaturis. Theologia ergo, ut est Scientia, & Sapientia, absolute loquendo, eo modo, quo potest, debet prius tractare de Deo: & postea de creaturis: Philosophia autem e conuerso.

Ad secundum dicendum: quod quia cognitio nostra incipit à sensu: Ideo scientia innitens modo nostro, & modo humano: debet à sensibilibus incipere, huiusmodi autem non est Theologia, quia non innitur principaliter modo humano: nec humanæ intentioni: sed modo diuino, & diuinæ reuelationi. propter hoc debet prius de Deo tractare, ut in solutione principali est diffusius declaratum.

Ad tertium patet solutio per iam dicta, quia cum Plato traderet scientiam humanam, & humanitus inuentam, vere increpandus erat, quia noluit modo humano incedere. Theologia autem non est humanitus inuenta, & quantum spectat ad propositam quaestionem, absolute loquendo Theologia, ut est scientia, vel sapientia, in hoc sequitur modum diuinum, propter quod prius spectat ad ipsam tractare de Deo, & postea de creaturis.

Ad quartum patet solutio per iam dicta, quia Moyses loquebatur populo grosso, & rudi, ideo incepit à quibusdam sensibilibus, ut à creatione cœli, & terræ, ut per illa sensibilia manuduceret populum.

Aug. 1. de Trini. c. 2. to. 3.

Notandum.

* Scientia humana innititur rationi.
* Locus ab auctoritate est infirmus.

* Aristotele. Si cur magis, quàm alijs Philosophis sit fides adhibenda. 2. cœli com. 1.

Theologia innititur auctoritati.

In Prol. sub finem.
* Auctoritas script. sacræ quanta sit.

pulum ad credendum. q̄ nō erant veri Dij, idola, quæ colebantur, sed erat vnus verus Deus, & omnipotens.

ARTIC. III.

An aliæ scientiæ, creaturas considerantes, sint superflue. Conclusio est negativa.

Aegidius 1. Sent. Prol. q. 1. art. 3. & q. 3. Hen. 1. p. summæ art. 6. q. 1. 3. art. 7. q. 8. art. 19. q. 2. D. Tho. 1. p. q. 1. art. 1. 3. 5. & 6.

AD tertium sic proceditur: videtur, q̄ cæteræ sciētiæ superflue. Nam Theologia, vt patuit, determinat de Creatore, & de creaturis: sed quicquid est, vel est Creator, vel creatura: igitur

Theologia determinat de omnibus entibus. superfluum ergo, & vanum est adiscere alias sciētiās.

Præterea de eisdem non possumus habere cognitionē perfectam, & imperfectam, vt si habemus demonstrationem de aliquo: impossibile est de illo habere opinionem, vt probat Philosophus: sed Theologia est perfectior scientia, quā alia scientia: per eā ergo modo nobis possibili in via habemus de rebus cognitionem perfectam. superflue ergo aliæ scientiæ, dātes cognitionem imperfectam: immo sciētibus Theologiam, non solum aliæ scientiæ non sunt necessariae, sed videtur q̄ non possint simul stare cum ipsa. Nam adueniente cognitione perfecta, cessat, & non est necessaria imperfecta.

Præterea: Duobus modis cognoscitur Deus, per scripturam, & creaturam, quæ vtrāq; nobis ad hoc proponitur inuenda, vt ipse q̄ratur, ipse diligatur, qui & illam inspirauit, & istam creauit. Si ergo non propter aliud est habēda cognitio de creatura, nisi vt Deus quæretur, & diligatur, cum hoc potissime fiat per Theologiam, videtur, q̄ aliæ scientiæ superflue.

IN CONTRARIUM est, q̄a cū sit dñs, nō ppter hoc superflue ancillæ: immo necessariae sunt ad obsequium domini: & quia Theologia est quasi domina, aliæ scientiæ sunt, quasi ancillæ, quibus vtitur in obsequium suum, ad arcem, & ad mænia ciuitatis, i. ad defensionem cōtra garrulos non ergo superflue aliæ scientiæ, immo sunt necessariae.

R E S O L V T I O.

Aliæ scientiæ considerantes creaturas alia ratione, alioque fine, quā Theologia, cui ipsa ancillantur, & ad hanc ordinantur, non sunt superflue.

RE S P O N D E O dicēdū, q̄ triplici via inuestigare possumus, q̄ quantuncunq; Theologia tractet de Creatore, & de creaturis, non pro-

Apter hoc superflue aliæ scientiæ. Prima via sumitur, si consideretur id, de quo principaliter est Theologia, vel q̄ idem est, si consideretur Theologiæ subiectum. Secunda sumitur si consideretur subiectum aliarum scientiarum. Tertia vero si consideretur finis vtriusque tam Theologiæ, quā aliarum scientiarum.

Prima via sic patet: nā, vt diximus, Theologia habet Deum pro subiecto, non absolute secundum infinitatē pelagi suæ substantiæ, sed secundum specialem rationē, vt. s. est Beatificator noster: ex hoc ergo restringitur cōsideratio Theologica, vt non possit considerare, per se loquendo, de omnibus, de quibus cōsiderant omnes aliæ scientiæ, sed solū de illis consideret, per quæ ad beatitudinem manuducimur. Et quia scientia non superfluit, cum potest considerare aliqua, quæ non pōt alia scientia: Ideo non superflue sciētiæ Philosophicæ, quia possunt multa cōsiderare, quæ non spectant ad Theologiam. Hoc est ergo, quod dicit August. Non vtiq; quicquid ab homine sciri pōt in rebus humanis, vbi plurimum superuacua vanitatis, & noxiæ curiositatis est; huic sciētiæ est tribuendum, sed illud tantummodo, quo fides saluberrima, quæ ad verā beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur.

Considerat. n. Theologia de Deo, sed non cōsiderat de eo secundum omnem rationem, secundum quam considerari potest, vt non considerat de ipso secundum, quod habere angulū extrinsecum est causa, quare triagulus habeat tres, nisi in generali, quia considerat Deum esse causam omnium. Nam hoc ad beatitudinem nostrā spectat, vt ille sit Beatificator noster, qui est omnium conditor, & omnium entium causa. In speciali tamen non spectat ad Theologum considerare de omnibus effectibus Dei, nec spectat ad ipsum considerare quicquid potest sciri in rebus humanis, & in effectibus Dei, vbi quantum ad beatitudinē nostram, à Philosophis multa sunt curiosè, & superstitiosè tractata. Sed solum illa debet in talibus Theologus animaduvertere, per quæ manuducitur ad beatitudinem: vel quod idem est, per quæ fides, quæ ad beatitudinē ducit, gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur. Ex hoc ergo apparet, quō Theologia cōsiderans de Deo nostro Glorificatore: considerat de ipso, vt est aliquid in se, videlicet, vt est in eo essentia vnitas, trinitas personarum, & pluralitas, vel ē infinitas attributorum, siue perfectionum, secundum quæ tria distinctus est totus primus sententiarum, vbi de Deo agitur in se, quia sine fide Trinitatis non possumus salutem consequi: nec potest esse finale bonum nostrum, nisi illud, qd est quid perfectissimum, in quo reseruatur omnes perfectiones, quia solus ipse potest satiare appetitum nostrum. Nam animam tanti boni capacem, nullum minus bonum satiare potest. quicquid ergo determinat Scriptura sacra: totū referendum est ad Deum Glorificatorem, & solū sub ratione illa pertinet determinare ad Scri-

Subiectum Theologiæ idemque supra artic. 1. & 2. & vide in Prol. 1. li. q. 3. sub finem.

Lib. 14. de Trin. cap. 1. to. 2.

Arist. lib. 7. Post. c. 44. vsque ad finem libri.

Aug. 2. de Trin. cap. 1. to. 1.

Primus lib. sent. circa quæ versatur.

pturam

ptura sacram. Propter quod alia scientia nō superflua: intelligendo scientiam non superflua, quæcunque potest aliquid determinare, quod ad aliam scientiā determinare non spectat.

Secunda via ad hoc idem sumitur ex parte subiecti aliarum scientiarum. Nam nulla scientia humanitus inuenta habet p subiecto ipsum Deū. Sed quælibet talis scientia habet ens creatum, tanquā subiectum, vel saltem tanquā partem subiecti. Quælibet ergo alia scientia de creaturis considerat, principaliter: quia & subiectum, & partes subiecti sunt per se, & principaliter de consideratione scientiæ, licet inter ipsas considerationes principales sint gradus, quia subiectum est magis de principali consideratione, quā partes, & pars illa, in qua magis reſeruat ratio subiecti, est magis de principali consideratione, quā alia: vt substantia, in qua magis reſeruat ratio entis, est magis de principali consideratione Metaphysici, quā accidēs. Propter quod & 12. Metaphys. sic incipit: De substantia quidem Theoria. i. principalis speculatio est. Nam substantiarum principia, & causæ quæruntur in hac scientia, s. primum, & principaliter. Sic ergo incipit ille duodecimus, ac si Metaphysica omnino principaliter intenderet de substantia. Intendit. n. Metaphysica principaliter de ente, & intendit principaliter de substantia, quā de alijs entibus, quia principaliter reſeruat in ea ratio entis. quia quod est per se, est vehemētius, & magis, quā quod est per aliud. Vnde scientia considerans de aliquo per se, potest multa considerare de illo, quæ non potest scientia considerans de ipso nisi per aliud, & ex consequenti, vt Geometra, qui considerat de linea secundum se: quia, vt dictum est, scientia considerat per se & de subiecto, & de partibus subiecti: potest multa considerare de ea, quæ non potest Perspectiuus, qui considerat de linea non secundum se, & simpliciter, sed vt est visualis. Dicimus autem quod scientia considerat de subiecto & de partibus subiecti per se, non tamen eodem modo: quia de subiecto considerat per se, & primo, de partibus autem subiecti per se, sed non primo. Si ergo quod est per se, est magis, quā quod est per aliud, & scientia considerans de aliquo per se, potest multa considerare de illo, quæ non potest scientia considerans per aliud, scientiæ humanæ quæ considerant de rebus creatis per se, poterunt multa considerare de eis, quæ non pertinebunt ad Theologiam, quæ considerat de talibus solum per aliud, vt adminiculantur ad beatitudinem nostram, quæ est ipse Deus immediatè per seipsum nos glorificans, ad quod consequendum, & habendum, adminiculatur nobis cognitio, quam habemus de ipso per creaturas.

Tertia via ad hoc idem sumitur, prout consideratur finis tam Theologiæ, quā aliarū scientiarum. Nam sicut est in artibus, sic est in doctrinis. Nam quando finis vnius artis ordinatur ad finem alterius: tunc ars considerans excellentio-

A re finē: accipit ab arte alia, tanq̃ ab ancillante, & seruiēte, vt militaris accipit à frēnifactoria, quā frēnifactoria ordinat ad militariē. Multa ergo considerat de freno frēnifactoria, quæ non considerat militaris. Non enim oportet, quod miles adiscat artem militandi: adiscat facere frēna, sed sufficit, quod de freno habeat quandam cognitionem generalem, cuius condiciones speciales considerat magis frēnifactor, quia ergo cognitio, quam habet de Deo Theologus: est multo altior, quā cognitio habita in quacunque Philosophia: consequens est, q̃ omnes Philosophiæ ancillantur huic scientiæ, & q̃ ista possit accipere ab alijs tanquā à seruiētibz, & ancillantibus. Hæc ergo scientia omnes scientias alias tanquā ancillas vocat ad arcem, & ad mēnia ciuitatis. i. ad defendēdam fidē, vel mittit Theologia alias scientias tanquā ancillas suas, vt vocent ad arcem, & ad mēnia ciuitatis. i. vtitur eis ad fidei defensionem. quia ergo sic est, & quia Theologus vtitur omnibus alijs scientijs, & accipit ab omnibus eis non tanquā subalternata à subalternatē, vt sicut Perspectiu⁹ à Geometra: sed tanquā Dominus à seruiētibz. Ideo de his, quæ accipit, multa possunt considerare scientiæ, à quibus accipit: de quibus per se considerare non spectat ad Theologū, vt si accipit aliqua à naturali Philosopho pertinētia ad corpus mobile: consequens est, vt naturalis Philosophus, qui per se considerat de corpore mobili, consideret multa pertinētia ad huiusmodi corpora: de quibus considerare per se ad Theologū non spectabit. Dicimus autem per se, quia propter adiscētes multoties * Doctores Theologorū suos transgrediuntur limites declarantes in suis libris, quæ declarantur in alijs scientijs, quæ deberent accipere, & supponere, quod non dicimus malum esse. Si enim Perspectiuus vellet propositionem aliquam perspectiuicam declarare ignorantem Geometriam: posset propter adiscētem declarationes geometricas assumere. Sic & Theologus: licet non subalternetur scientijs alijs: tamen quia accipit ab eis, tanquā à subancillantibus: potest multas declarationes facere, & assumere: quæ in alijs scientijs pertractantur. Si enim essent adiscētes perfecti, scientes ceteras scientias, vt expediret; sufficeret ppositiones assumere absq; declarationibus alijs. nunc autem oportet multa pertractare propter imperfectionem auditorū. Sic ergo excedere limites: est in limitibus permanere: propter bonum publicum, quod inde consurgit.

Potest autem esse alia ratio: quare Theologi pertractant, quæ deberent aliæ scientiæ pertractare, & non simpliciter propositiones assumunt, tã quā notas, & manifestas in scientijs alijs, sed eas declarant, & pertractant. quia non solum potest contingere, q̃ hoc sit necessarium ex imperfectione audientium Theologiam, sed ex imperfectione tradentium Philosophiam, vt quia Philosophi in multis ad Philosophiam pertinentibus errauerunt, & multa ad Philosophiam pertinentia obmiserūt: possunt Theologi multa philosophare. Aegid. super ij. Sent. B 2 Ioso-

Theologia dignitas.

* Theologi cur tractent, quæ tractantur in alijs scientijs.

Theologia quō accipiat ab alijs scientijs.

Tex. c. 1.

Lib. 4. Met.
Tex. 1. c. 1.